

Hazádnak rend(ül)etlenül légy híve?!

Mécs László, a jászóvári premontrei kanonok

ANNA KARA

To your homeland with(out) fail/ Be faithful?! László Mécs,
the Canon of Premontre in Jászóvár

271.792(437.6)“1914/1940”

2-051

929 Mécs László

Keywords: László Mécs (1895–1978). Jászó, Jászóvár (today: Jasov, Košice district, Slovakia). The story of the Canon Order of Premontre at Jászóvár and László Mécs between 1914 and 1940.

Ahhoz, hogy a „röghöz nőtt pátriárka” a „nagy embereszmék s kis álmok trubadúrja”-vá válhasson, le kellett térnie az évszázados premontrei (közép)útról.¹ Nem igazságtalan kijelentés ez, annak ellenére sem, hogy a szeretet apostola áldozópappá szentelésétől a sírig csak egyféleképpen tudta látni és láttatni magát: „Fehéren és kéken”. De rendfőnökének, Gerinczy Pál (1906–1965) prépost-prelátusnak ajánlott versében² cinikusan állapítja meg, Jászón sem nőnek a fák az égig: „Tudom mit ér a Tűzhely, a Törvény és a Templom, / hogy testruhát hord lelkünk s a nagy barokk virágzás / az Egyház világtestén: ember-formáló, szent lom.”³

Mindentől és mindenkitől függetlenül „élő lelkiismeret”-ként szolgálni, „Jázonként” utazni „titokzatos szigetek felé a szenvedések tengerén”,⁴ így megváltva a mennyországba szülő útlevelet, ez volt Mécs László hitvallása. Vagy mégsem?

E határtalan bolyongások közepette hogy gondolta és akarta(-e egyáltalán) összeegyeztetni lírai énjét, „Isten szavának trombitája” s az ehhez kapcsolódó „világ-utaknak hazátlan csavargója” sors kijelölte szerepkörét, premontrei szerzetes papi kötelezettségeivel?

Az is kérdés: a Trianon következtében perifériára szorult – központjától, rendházaitól, birtokaitól, gimnáziumaitól megfosztott – kanonokrend tagjainak kálváriája össze-fonódott-e a költő szlovenszkói életútjával, vagy elkülönült attól? S az egyén (a közsze-

1. Vö. „Ha Mécs László minden ízéből kitűnt költői lénye, semmi sem mutatta [...] benne a szerzeteset és papot, ami pedig foglalkozása.” Paul Valéry: Előszó. In Mécs László: *Vadócba rózsát oltok*. Sajtó alá rend. Horváth Elek. Toronto, 1968, 9. p.
2. *Jászón*. 1940. január 6. Kézirat. Slovenský národný archív (SNA) fond Premonštrátska prepozitúra Jasov (PrJ) 201. doboz (d) 74–78. fólió (f). Mécs László Gerinczy Pálhoz. Győr, 1940. január 23.
3. Ua., uo. 75. f.
4. SNA PrJ 188. d. 47. f. Mécs László Takács Menyhérthez. Nagykapos, 1925. január 21. (a továbbiakban: Mécs 1925).

replő poéta) és a rend érdekei sohasem ütköztek egymással? Ezekre a felvetésekre adnak választ a következő, 1918 és 1940 között keletkezett dokumentumok, amelyek jórészt a jászóvári premontrei kanonokrendnek a pozsonyi Szlovák Nemzeti Levéltárban letétként őrzött, s eddig feltáratlan anyagából származnak.

A rend

Jászóvár, 1914. június 30. A növendékek felvételét előkészítő bizottság tizenkét jelentkező közül ötöt egyhangúlag befogadásra ajánlott, köztük Hermann Istvánt⁵ és Mártoncsik Józsefet.⁶ Előbbi az *Egyed*, társa a *László* szerzetesi nevet választva, szeptember 13-án egy különleges közösségbe lépett be.

Vezetője, Takács Menyhért (1861–1933) prépost-prelátus, apát okos és hozzáértő irányításának eredményeként a rend az 1900-as évek közepétől történetének virágkorát élte. Az apát – mint javadalmas főpap – a prépostság mezőgazdaságából (föld-, erdő-, szőlőbirtokok, lipicai ménés), bánya- és egyéb bérleteiből, valamint gyógyfürdőiből származó jövedelmét jórészt az alábbi intézmények működtetésére fordította: központi rendház (Jászóvár), 6 társház (Lelesz, Váradszentmárton, Kassa, Rozsnyó, Nagyvárad, Budapest), 2 országos levéltár (Jászóvár, Lelesz), hittudományi főiskola (Jászóvár), tanárképző és hittudományi intézet (Norbertinum; Budapest), 3 gimnázium (Kassa, Rozsnyó, Nagyvárad), konviktus (Kassa), népiskola (Ricse-Budahomok), 12 rendi plébánia (Jászó, Felsőmecenzéf, Debrőd, Jászómindszent, Rudnok, Felsőnovaj,⁷ Nyésta, Lelesz, Királyhelmece, Nagykapos, Váradszentmárton, Asszonyvására), 24 templom és kápolna. Kegyeri főhatósága alá tartozott még Jászóújfalu, Bodrogmező, Farnos⁸ és Betfia plébániája is. 120 fős (eltartott) rendi személyzetéből 1 prépost-prelátus, 86 kanonok, 28 egyszerű fogadalmas, 5 novícius. 42 kanonokja tanított, 12 lekipásztorkodott.

Középiskoláiban (teljes vagy részbeni) tandíjmentességgel ösztönözte és támogatta diákjait.⁹ A rend fizette minden tanár- és teológusjelöltje (így Mártoncsik József) felsőfokú iskoláztatásának (beiratkozási, tan-, vizsga-, labor- s egyéb díjak, tankönyvek, szakdolgozatok stb.), életvitelének (zsebpénz), ruházkodásának, étkeztetésének, elszállásolásának, utaztatásának költségeit. Ezenkívül a rend állta a kanonokok orvos, gyógyszer-, gyógyvíz- és gyógyfürdőszámláit is.

Az 1909-ben, kizárólag rendi(!) forrásból létrehozott és gyarapított cselédnyugdíjalap célja a gazdasági alkalmazottak és cselédek (összesen 537 fő) érdekeltté tévése a hosszú távú munkaviszonyban. A nyugdíj(képesség) egyetlen feltétele a 40 év rendi szolgálat, illetve az idő előtti baleset vagy rokkantság(!). Az 1913-ban, korát jóval megelőzve bevezetett családi pótlék(!) intézménye az összes uradalmi tisztre kiterjedt.

5. Hermann István (1895–1970) egyháztörténész, egyetemi tanár.

6. Mártoncsik a költő anyakönyvezett, a Mécs a szerzői (ál)neve.

7. Ma Novajdrány.

8. Ma Berettyófarnos.

9. Köztük Mártoncsik Józsefet és öccsét, Imrét.

A rendbe lépő ifjak 80%-át a szerzetes tanári hivatásra készítették fel, szocializálták, noviciátusságuktól a katedráig (rendházukig). Takács Menyhért folyamatosan hangsúlyozta a jáászvári premontrei lelkiség-identitás megnyilvánulásának fontosságát a keresztény hit megélésében, az egyén gondolkodásában, értékrendjében, viselkedésében az élet minden területén, különös tekintettel a nevelésre, oktatásra és a szerzetesek közötti kapcsolatokra. Ez volt az alap. A felépítmények, a kassai, a nagyváradi és a rozsnyói főgimnázium a korabeli Magyarország legmodernebb oktatási intézményei közé tartoztak. 1911-ben, amikor Mártoncsik József és öccse is oda járt, a kassai középiskolának tanári és ifjúsági könyvtára, érem-, filológiai és történelmi gyűjteménye, matematikai, földrajzi, rajz-, s (mai szemmel nézve is) irigylésre méltó természetrajzi és természettani szertára volt.

Ezt egészítették ki a különböző önképzőkörök, egyesületek.¹⁰ A katolikus sajtó támogatásáért a kassai főgimnáziumban 1911-ben a *Zászlónk*¹¹ című ifjúsági lap egyes számait 272(!), a *Mária Kongregációt* 75, a *Kis Pajtást* 30 példányban járatták (a diáklétszám ekkor: 480 fő).

Ez a premontrei pedagógiai szemlélet és gyakorlat tette lehetővé a diákok tehetségének sokoldalú és szabad kibontakozását, egyben Mécs László első irodalmi próbálkozásait is.

A prépost-prelátus emellett nagy figyelmet, időt és pénzt fordított a szerzetes tanárok élethosszigan tartó (tovább)képzésére.

A szerzetes papi hivatás ritka esetben volt életcél. Legtöbbször a pedagógusi munkára kevésbé tehetséges, illetve abba testileg-lelkileg belefáradt, megöregedett vagy folyamatosan súlyos fegyelmi vétséget elkövető szerzetes tanárokat küldték a plébániákra. A fiatal rendtagok számára ez egyfajta büntetésnek, száműzetésnek számított. 1919-ig.

1918–1919

1918. szeptember 29-én Hermann Egyed és Mártoncsik László ünnepélyes fogadalmat tett, október 2-án áldozópappá szentelték őket. 28-án Prágában kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot, amelyhez a Szlovák Nemzeti Tanács 30-án csatlakozott (turócszentmártoni deklaráció). Ezt követően a cseh haderő fokozatosan megszállta a Felvidéket. „Fölszentelésem után rögtön spanyol tüdőgyulladásba estem, 5 hétig nem tudtam magamról [...] elaludtam Hungáriában és a lázakból felébredtem Csehszlovákiában!”¹²

10. Ezek közül a Mária Kongregáció, a fiatalok vallási, erkölcsi alapokon nyugvó nevelését, hitbeli erősítését, a Mária-kultusz ápolását célul kitűző közösség Kassán Kovács Lajos (1878–1949) kezdeményezésére (1909. június 25.) jött létre.

11. A *Regnum Marianum* e folyóiratában jelent meg (1912. május 12., 284–285. p.) Mécs László első öt verse.

12. Mécs László Aurélien Sauvageot-hoz. Királyhelme, 1937. november 17. In Cz. Farkas Mária: A Mécs László-epizód Párizsban. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1999, 218. p.

Közben Mártoncsik László öccse kétéves orosz hadifogságából hazatérve, szintén jelentkezett Jászóvárra. Pályázatát az 1918. augusztus 25-ei testületi ülés támogatta, s így október 27-én ő is belépett a rendbe.¹³

December 28-án a cseh hadsereg bevonult Kassára. 1919. január 2-án a prépost-prelátus arról értesítette Szabó Adorjánt (1868–1950), a kassai főgimnázium igazgatóját, hogy a lábtörést szenvedett Holba Kasszián (1893–1982) szerzetes tanár helyettesítésére jászóvári konventi tagot – egyelőre – nem küldhet, mert a fiatalabbak mindnyájan az élet- és vagyonbiztonság megvédésére alakított fegyveres nemzetőrség tagjai, s a községi polgárokkal együtt minden második napon szolgálatot teljesítenek.¹⁴ Végül Mártoncsik Lászlót rendelte Kassára, akit április 4-én már a jászóvári prépostsági könyvtár segédkönyvtárosává nevezett ki.

Június 6-án a magyar Vörös Hadsereg visszafoglalta Kassát, de július 6-án kivonult a városból, amelyet újból a cseh csapatok vettek birtokukba. 17-én, a csehszlovák állam nevében lefoglalták a rendi személyzetű, s Balassa Zsuzsannáról elnevezett alapítványi kassai konviklust; alkalmazottait állásukból felmentették, lakásuktól és ellátásuktól megfosztották. Augusztus 26-án Rozsnyó két magyar (premontrei és evangélikus) középiskoláját zárták be. Helyettük november 19-ei hatállyal csehszlovák állami reál-gimnáziumot szerveztek, amelyet az egykori evangélikus intézményben helyeztek el. A premontreiek épületét katonai kaszárnyává alakították át.¹⁵

Szeptember 7-én a kassai dómban, a helyi vértanú¹⁶ mártíromságának 300. évfordulójára emlékezve, Vass Miklós (1879–1925) jászóvári premontrei szerzetes tanár beszédében – párhuzamot vonva a múlt és a jelen politikai fanatizmusa között – tiltakozott a rend sérelmére elkövetett államhatalmi jogtalanságok ellen. Felszólalásának következménye Csehszlovákiából való azonnali kiutasítása lett. A kassai főgimnáziumot 11-én cseh katonák foglalták el. Az innen elkergetett magyar premontrei tanárokat (az állandó zaklatásokkal) még magánúton sem engedték oktatni. Középiskolájuk helyén október 2-án csehszlovák reál-gimnáziumot indítottak, magyar tagozattal.¹⁷

Karol Medveczky – Vavro Šrobár, Szlovákia teljhatalmú miniszterének egyházi referense – a következőket tudatta a jászóvári prépost-prelátussal: „Mivel a premontrei kanonokok ezer és ezer szlovák ifjúnak vették el a nemzetiségét és anyanyelvét, azért a csehszlovák respublikában soha többé tanári állást nem viselhetnek, sőt ha a Vass-féle esetek ismétlődni fognak, a Köztársaság területéről is örökre ki fognak tiltatni.”¹⁸

13. Mártoncsik Imre végül nem maradt a premontreiek között. A budapesti tudományegyetemen 1924-ben orvosdoktori oklevelet szerzett.

14. SNA PrJ 184. d. 1 f.

15. 1931 és 1938 között Püspöki Leánynevelő Intézet működött benne. A rendház földszintjén állami adóhivatalt rendeztek be. Emeletén a mindenkori premontrei házfőnökön kívül világi albérlő (pl. Tichy Kálmán) lakott.

16. Pongrácz István (1582–1619), Grodecz (Grodzieczi) Menyhért (1584–1619), Körösi Márk (1588–1619). 1995. július 2-án II. János Pál pápa mindhármasukat szentté avatta Kassán.

17. Ezt 1926-ban önállósították, s a szomszédos, volt elemi iskolában helyezték el.

18. SNA PrJ 191. d. 435 f. Takács Menyhért gr. Teleki Pálhoz. 1929 (a továbbiakban: Takács 1929).

Felszólította a premontreieket, adják át a kassai rendházat az új tanároknak és távozzanak onnan, mivel a rendház az állam tulajdona. Válaszul Takács Menyhért arra a tényre emlékeztette: a premontrei rend pápai jogú szerzetesrend, s ahhoz nyúlnia tilos. Medveczky így a kassai rendőrkapitányhoz, Kohuthoz tette át a szerzetes tanárok ügyét. Ő egyenként beidézte a rendtagokat és tudtukra adta: nyolc napon belül el kell hagyniuk a várost, mivel foglalkozásnélküliek. Az érintettek fellebbeztek, s kiutasításuk, egyelőre, lekerült a napirendről. De később már honosságukat vizsgálták, kimondottan azzal a céllal, hogy aki nem született csehszlovák területen, azt kiutasíthassák az országból.¹⁹

A 117 éve gyakorolt tanító rendi hivatásuktól erőszakkal megfosztott premontreiek fokozatosan a pasztorációs szolgálatra tértek át. Bár ennek irányvonalát Fischer-Colbrie Ágost kassai megyés püspök kijelölte számukra, sok kétséggel küzdöttek: megfélemlenek-e hitük, lelkiismeretük, közösségük, magyar nyájuk és a megyés püspök elvárásainak?

A szaporodó és újabb várható csehszlovák atrocitások, a bezárt intézmények és a létfenntartási nehézségek miatt a prépost-prelátus 29 felvidéki szerzetes tanára közül ekkor 11-et Magyarországra költöztetett át, s a csornai premontrei és a bencés rend vendégszeretetéből Csornán, Keszthelyen, Győrött, Esztergomban és Sopronban helyezte el.²⁰

Šrobár december 5-én kelt leiratában minden, a köztársaság területén nyilvános hivatalt vagy más joghatóságot gyakorló személyt hűségeskü letételére kötelezett, legkésőbb 1920. január 20-áig.

Közben az (irodalmi) élet ment tovább. A *Tavaszi* – szépirodalmi, művészeti és közgazdasági folyóirat – (pozsonyi, első évfolyam) 1919. október 12-ei számában Hamvas Béla (*Kosztolányi Dezső egyénisége*, 427–430. p.) cikkén kívül Mécs László (*Az öreg Sedlák csizmái*, 416–418. p.) írása is olvasható.

1920

Január 5-én a „Csehszlovákiában” fekvő rendi birtokok²¹ államosítási kísérletét Takács Menyhért még „könnyen” meg tudta akadályozni. Márciusban Medveczky bizalmas barátját²² küldte Jászóvárra, hogy a prépostság összes ingó és ingatlan vagyonát foglalja le, s a birtokok irányítását vegye át. E barát „lelkiismeretesen” teljesítette a kérést: nemcsak a jószágkormányzói hivatalra és a pénztárra tette rá a kezét, hanem az összes háztartási készletre, a könyvtárra, a képgyűjteményre, az archívumra, sőt magára a

19. Uo. 437. f.

20. Megjegyzendő, bár Mécs László ekkor már nem Kassán, hanem Jászóváron dolgozott, három okból marad(hatott) továbbra is a Felvidéken: 1. befejezte felsőfokú tanulmányait; 2. Jászóváron viszonylag nagyobb biztonságban volt, mint Kassán, s ott foglalkoztatni is tudták; 3. „csehszlovák honosságát” védelmet jelentett kiutasítása ellen, ezért rá, illetve munkájára hosszú távon is építhetett rendfőnöke.

21. A későbbi, trianoni határváltozást követően a rend földbirtokainak 56,4%-a Csehszlovákiához, 14,5%-a Romániához került.

templomra is. A rendtagoknak arra a kérdésére, hogy ők ezentúl miből fognak élni, azt felelte: neki erre semmi gondja. A jogtalanságok ügyében Takács Menyhért Fischer-Colbrie Ágosthoz fordult, aki az Egyházi Törvénykönyv²³ 2346. kánonjára hivatkozva (a „kánonjogban analfabéta”) Medveczkyt táviratilag bírta jobb belátásra. Megbízottja így három nap múlva távozott Jászóvárról.²⁴

A rend ügyvédei szerint az újabban kiadott szigorú katonai parancs folytán a kerületi parancsnokság május 2-áig semmilyen határátlépési igazolványt nem írhat alá, még kivételesen sem. Oka: a magyar katonai parancsnokság nem fogadja el ezeket. Érvénytelen az összes, eddig kiállított határátlépési igazolvány is.²⁵

Május 18-án Tóth Albin (1880–1921) nagykaposi plébános felajánlotta lemondását hivataláról. 31-én Takács Menyhért az állás betöltésére pályázatot írt ki. Végül (bár ő nem jelentkezett) június 24-én (30-ai hatállyal) a rendközponttól kb. 120 km-rel keletre fekvő plébániára ideiglenesen Mécs Lászlót nevezte ki.

„Merőben új, neki való életforma: a szívéhez közel álló emberek sorsában osztozva vezethette őket Isten felé” – feltételezi Rónay László.²⁶ Valójában még nem, hiszen eredetileg tanárnak képezték. Az első adandó alkalommal el is szökné innen: „Mikor ide készülődtem, Méltóságod kegyes volt megígérni, hogy ha a pasztoráció nem felel meg lelkem hajlamainak, akkor kegyeskedik visszadisponálni Jászóra. – Immár harmadik hónapja vagyok itten s lelkem nem tud behelyezkedni ebbe a munkakörbe teljesen, amelyben eredményeket csak teljes odaadással lehet elérni. Háztartásom sincs, a szüleim jelenleg nem hajlandók hozzám jönni, megfelelő rokont nem találtam s idegen házvezetőnővel nem akartam kezdeni. Kosztra járó vagyok még mindég, ami az illető családnak is terhes, amely szívességével megajándékoz, nekem is. Azért kérem Méltóságodat, hogy ha terveivel és a Rend érdekeivel nem ellenkezik, kegyeskedjék engem a pasztoráció alól fölmenteni.”²⁷

Mécs László kérését már csak azért sem teljesíthette Takács Menyhért, mert a prágai kormányzat a prépostság itteni birtokain október 5-ével kényszergazdálkodást léptetett életbe. „Az új [cseh] kényszer-adminisztrátor mindenfelé azt hangoztatta, hogy ő azért jött, hogy a premontreieket megtanítsa intenzíve gazdálkodni. Meg is tanította. Végigvadászta cseh társaságával erdőinket; végigmulatta tanyáinkat. Vígan folyt az ivás és kártyázás reggelelég. [...] Így tartott ez kilenc hónapig egyfolytában.”²⁸

22. Neve olvashatatlan a kéziratban.

23. Az Egyházi Törvénykönyvet, a *Codex Iuris Canonici* (CIC) XV. Benedek pápa 1917. május 27-én szentesítette és hirdette ki; 1918. május 19-étől volt hatályos.

24. Takács 1929, 438–440 f.

25. SNA PrJ 184. d. 113. f. Dr. Aranyossy Andor és Dr. Aranyossy Aristid Takács Menyhérthez. Kassa, 1920. április 28.

26. Rónay László: *Mécs László*. Budapest, 1997, 21. p. (a továbbiakban: Rónay 1997).

27. SNA PrJ 184. d. 290. f. Mártoncsik László Takács Menyhérthez. Nagykapos, 1920. szeptember 15.

28. Takács 1929, 442. f.

1921

A birtokok végleges állami lefoglalásának megakadályozására a prépost-prelátus azzal a szándékkal fordult ebben az évben a Vatikánhoz, hogy prépostságát az *abbatia nullius* rangjára emeltesse, kijelölve az alája tartozó területek határait.²⁹

A javadalmi birtokok jogtalan állami kezelését azt követően szüntették meg május 28-án, hogy a jászóváriak „önként beleegyeztek”: a rend tízévi időtartamra prágai illetőségű (évi 60 000 cseh korona fizetésű) gazdasági és (évi 20 000 cseh korona bérű) jogi tanácsadót foglalkoztat, birtokai ügyeit a magyar tiszttartó helyett cseh főintéző felügyeli, valamint „felajánlja” egyik birtokát felparcellázásra. Az állam a rendnek az elmaradt jövedelmekért, felszereléseiben, állatállományában és egyéb tulajdonában esett káraiért, kártérítést nem fizetett. Június 13-án kelt levelében Takács Menyhért a jászóváraljai községi képviselő-testületnek a következőket jelezte: „A jelenlegi politikai viszonyok sok esetben szükségessé teszik az egyes lakosok politikai illetőségének megállapítását. Ami a jászóvári premontrei kanonokrend tagjait illeti, azok mindegyikének egyházi illetőséghelye Jászóvár, amennyiben a jászóvári egyházi javadalom jogcímére vannak áldozópapokká felszentelve, s attól elválaszthatatlanok. Az egyházi illetőséget mindig elismerte a magyar állami közigazgatás, amely jogszokásnak természetes folyománya az, hogy azt a cseh-szlovák politikai hatóságok is elismerjék. Ezen az alapon minden premontrei rendtag, aki Jászóváralja községben négy éven át – mint a teológiai intézet hallgatója – lakott, s az itteni javadalom jogcímén felszenteltetett, s aki a premontrei rendhez, mint erkölcsi személyhez tartozván, a községi közterhek viselésében állandóan részt vesz, tehát adófizető, Jászóváralján illetőséget szerzett.”³⁰ Erre hivatkozva kérte ezt esetről esetre képviselő-testületi határozattal elismerni, s arról a kérelmező rendtagnak illetőségi bizonyítványt kiállítani.

Szintén 13-án, a jászóvári rendnagyi gyűlésen jegyzőkönyvezték: Mártoncsik László tovább vezeti a nagykaposi plébániát, s még nem döntött arról, Fischer-Colbrie püspök felkérésére elvállalja-e a kassai *Esti Ujság* szerkesztését, vagy nem.³¹

November 6-án a prépost-prelátus tájékoztatást kért Szabó Adorjántól (aki immár leleszi házfőnök), igaz-e: Mártoncsik László engedély nélkül, ismeretlen helyre távozott, s a csendőrség is keresi.³²

A másnapi rendnagyi gyűlés kiemelt témája a rend csehszlovákiaiabeli helyzete volt. Takács Menyhért fájdalommal állapította meg, még mindig méltánytalan és barbár hangú támadásoknak vannak kitéve. Ezzel kapcsolatban ismételtlen kifejezte: a rend tagjai e nehéz viszonyok között minden politikai szerepléstől tartózkodjanak. Közölte azt is, Mártoncsik tudta és engedélye, szinte minden adminisztrációról való gondoskodás nélkül hagyta el plébániáját. Ügyével kapcsolatban nyomatékosan hangsúlyozta: a rendi tagok minden nyomdába adandó írásműve előzetes konventi cenzúra alá tarto-

29. SNA PrJ 201. d. 586. f. Gerinczy Pál Madarász István kassai megyés püspöknek. Jászóvár, 1940. június 1.

30. SNA PrJ 185. d. 262. f.

31. Uo. 263. f.

32. Uo. 544. f.

zik, s csak ha a konventi cenzor felülvizsgálta, akkor adja meg a prépost az imprimatúrát. A cenzuráláshoz való beküldésnek pedig mindig hivatalos úton kell történnie.³³

1922

A rend március 1-jei, jászóvári gazdasági gyűlésén ismertették a prépost-prelátus újabb leiratát. Ennek ötödik pontja kimondta: „A rend tisztí alkalmazottait, altisztjeit és szolgaszemélyzetét a rend hozzátartozóinak tekinti, velük humánusan és egyforma méltányos[s]ággal fog eljárni. [...] A szorgalmat, hűséget és kiválóságot elismeréssel fogja kísérni, a hanyagságot, megbízhatatlanságot nem fogja megtűrni[,] a hűtlenséget nem fogja elhallgatni és mentegetni.”³⁴

Június 7-én az Apostoli Szentszék a jászóvári prépostságot – 10 plébániával³⁵ – a megyés apátság rangjára emelte.³⁶ A pápai bulla gyakorlati érvényesítését azonban a (vatikáni-)csehszlovák–magyar (egyház- és állam)politikai nézetkülönbségek³⁷ (majd perek³⁸) megakadályozták. Mindezek ellenére a prépost-prelátus joghatósága kiterjedt a rend anyaországi és – egy ideig – romániai birtokaira is.

A csehszlovák földbirtokreform-törvény végrehajtása során a rend eddig a magasrévi (800 kataszteri hold) és zsupapáti (300 kh) gazdaságát veszítette el.³⁹

Július 16-án jelent meg – a *Tűz* című irodalmi és művészeti folyóirat negyedik oldalán – Mécs László *A nyomor balladája* című költeménye. E vers egyszerre lett szimbolikája a költő szociális érzékenységének és rendje e téren megnyilvánuló „érzékletlenségének” (bár az írott helyszín *grófi* birtok). Ezzel kapcsolatos az az epizód is, amelyet gyakran említenek: Mécs László „alighogy nagykaposi plébános lett, ötven rakás gallyfát vett karácsonyi ajándéknak a szegényeknek”;⁴⁰ „mikor a kassai gimnáziumból[!] kikerült Nagykaposra plébánosnak, ötven rakás fát ajándékoz oda a szegényeknek. Együttérzése szokatlan volt az akkori feudális kispolgári[?] egyházi miliőben”.⁴¹

33. Uo. 551. f.

34. Uo. 139. f.

35. Jászóváralja, Jászó, Jászómindszent, Rudnok, Debrőd, Felsőmecenzéf, Jászóújfalu, Lelesz, Királyhelmece, Nagykapos.

36. *Acta Apostolicae Sedis*. 1922. 16. sz., november 15. 582–584. p. (a továbbiakban: AAS).

37. Salacz Gábor: *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt*. München, 1975, 13–54. p.; Szuromi Szabolcs Anzelm O.Praem: *A Kassai Egyházmegye közigazgatásának változásai 1918 és 1982 között*. *Magyar Sion*, 2011. 1. sz. 99., 100. p.

38. Rác Kálmán: *Esztergomi érsekség kontra csehszlovák állam – egyházi birtokperek a hágai bíróság előtt*. 1–2. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 6. évf. (2004), 3. sz. 35–52. p., 4. sz. 67–95. p.

39. Ez felvidéki földterületeinek 5%-a volt. A cseh földbirtokreform végül 4694 kh-dal (21,6%), a román 3321 kh-dal (59,3%), a magyar 1200 kh-dal (10,7%); utóbbit az állam megváltotta), mindez összesen 9215 kh-dal (23,9%) csökkentette a prépostság földvagyonát. SNA PRJ 204. d. 140. f. Gerinczy Pál az Actio Catholica Országos Titkárságának. Jászó, 1942. szeptember 17.

40. Rónay 1997, 36. p.

41. Csellényi István Gábor: *Az Isten hegedőse*. Mécs László költészete. *Pedagógiai Műhely*, 1992. 6. sz. 31. p.

Mécs László tette nemes emberi gesztus volt, de nem egyedi és nem saját pénzéből-tulajdonából megvalósított. A prépost-prelátus eddigi, 22 évi rendfőnöksége alatt (az ekkor született levelek tanúsága szerint) számtalanszor utalt ki ingyen vagy árcsökkenve a környékbeli rendi birtokokról származó, meghatározott mennyiségű gallyat az írásban közvetlenül hozzá(!) fordulóknak, lett légyenek azok rendi napszámosok vagy sokgyermekes jászói illetőségű, de vándor cigányprímások. Mécs László nagykaposi szolgálata idején szinte minden évben kért és kapott engedélyt a préposttól rendi gallyfák adományozására, s ennek ellentételezéseként a templomi perselypénzt ajánlotta fel a rendi kasszába.

November 3-ai levelében Mécs László arra hívta fel Takács Menyhért figyelmét, hogy mióta a nagykaposi premontrei birtok parcellázása szóba került, hívei soha nem igyekeztek parcellát előjegyeztetni, abból a kegyeletes meggondolásból: nem segítik elő egy katolikus birtok tönkretételét. Azóta Mécs többször érdeklődött mindenütt a birtok sorsa felől, de sehol sem kapott őszinte és határozott választ. Most már itt szántanak az új birtokosok, szlovákok és reformátusok, s hívei szomorúan nézik: a katolikus vagyontól csak ők nem kaptak. Ebben az ügyben érdeklődött a prépost-prelátusnál: 1. feladta végleg a birtokot a prépostság, s jogosan parcelláz itt az állam?; 2. ha nem jogos a parcellázás, nem lesz-e veszélynek kitéve hívei vagyonkája politikai vagy más zavarok, változások idején, ha még most vennének a földből?⁴²

1924

1923. január 17-én a rend nagyváradi gimnáziumát a román hatóság végleg bezáratta.

Mécs László 1924. január 26-án kérte először rendfőnökének beleegyezését kultúrmissziójához: „A matinék üdvösségesek a magyar kultúra szempontjából, mert állandóan ébren tartják az érdeklődést az elszakított magyarságban. [...] Az én írásaim valami apostoli célt akarnának szolgálni: az evangéliumtól elvadult emberiségnek a költészet varázsával evangéliumot adni, a szeretet és a jóság lámpását lengetni az embetelenségek [sic!], gyűlölködések éjszakájában. Így fogva fel a dolgot, azt hiszem Egyházunknak és szent Rendünknek is dicsőség ez, tekintve, hogy az eddig szerepelt és nagyobb hatást elért költők kálvinisták és szabadkőművesek voltak, hogy eddig irodalomban elv volt: catholica non leguntur.”⁴³

A prépost-prelátus február 4-ei megjegyzése erre, a kérvény hátlapján: „A kultúr-sze-replésre Szlovenszko területén az engedélyt megadom. Ahhoz azonban hozzá nem járulhatok, hogy Magyarországon, vagy Romániában lépjen föl, mert abból a rendre politikai kellemetlenség hárulhatna.”⁴⁴

Május 25-én Takács Menyhért a következő indokkal utasította vissza azt, hogy mint prépost-prelátus a nagy nyilvánosság előtt megjelenjen: abban az élet-halál harcban,

42. SNA PrJ 186. d. 127. f. Mártoncsik László Takács Menyhérthez. Nagykapos, 1922. november 3.

43. Magyarul: katolikus irodalmat nem olvasunk.

44. SNA PrJ 187. d. 77. f.

amelyet most a premontrei rend az egzisztenciájáért folytat, szigorúan tartózkodni kell minden politizálástól, különben a hatalom birtokosai megtorlással élnek, mind személyi, mind javadalmi téren. Ez az oka annak, hogy nem készíthetnek vele riportot. Egyébként szívből gratulál a *Szepesi Hírlap* indításához.⁴⁵

Május 26-ai, Fetser Antalnak (a győri megyés püspöknek) címzett levelében⁴⁶ a prépost-prelátus támogatta rendtársának – Ráday Sebestyénnek – a Premontrei Női Kanonokrend magyarországi újraalapítására vonatkozó elképzeléseit.⁴⁷

Az augusztus 20–23. között a csehszlovákiai Teplában tartott generális káptalanon megszüntették a jászóvári premontrei kanonokrend függetlenségét, s a(z 1921-től önálló) csehszlovákiai cirkáriához (rendkerülethez) csatolták. Engedélyezték ugyanakkor a Magyarországon maradt testvéreknek Gödöllőn egy új rendház létesítését.⁴⁸ A régi magyar cirkária megmaradt egyetlen prépostsága (Csorna) és a jászói prépostság romániai tagozatából 1926-ban alakult új priorátus a generális apát (Gummarus Crets) közvetlen főhatósága alá került, addig, amíg egy újabb magyar prépostság kialakulásával újra önálló magyar cirkária fejlődhet ki. A Jászóváron tartózkodó Takács Menyhért a budapesti és nagyvárad tagozattal, illetve a Gödöllőn fokozatosan kiépülő⁴⁹ új premontrei rendi közösséggel a kapcsolatot az általa kinevezett vikáriusokon keresztül tartotta.

Mécs László október 6-ai kérvényéből megtudható: mind első (*Hajnali harangszó*, 1923), mind második kötetének (*Rabszolgák énekelnek*, 1925) rendi cenzora Karsai Ervin (1866–1948) volt.⁵⁰

1925

Mécs László január 21-ei levelében, Takács Menyhért igenéért, még erősebben élte bele magát a „megváltó” szerepébe: „A világháború, a forradalmak megmérhetetlen rombolást vittek véghez azokban a kultúrkincsekben, melyeket évszázadok építettek, halmoztak a szebb jövő érdekében a földön. Talán az összes népek között a magyarságnak van legtöbb siratnivalója mindabban, amiért élni érdemes a földön s a magyarok közül is azoknak, akik a babyloni fogságban, szétszóródásban élünk. Itt van a legtöbb omladék, itt van a legtöbb építeni való, itt kellett a legtöbb vigaszt és reményt fölcsillantatni. Az Isteni Gondviselés úgy rendelkezett, hogy szerény plébániám keretein túl én is beálljak az építők, vigasztalók közé. Máma már semmiképpen sem vagyok magamé, a magyar tömegek kisajátítottak s fátumszerűen utaznom kell Jázonként titokzatos szigetek felé a szenvedések tengerén, hogy a szépség, jóság és szeretet Veronika-kendőjéhez a költészet arany-gyapját szállítsam. – Sok fele járok, sok városba

45. Uo. 801. f. Takács Menyhért Telléry Gyula iglói lapszerkesztőhöz.

46. Uo. 405. f.

47. Végül Boldogasszony Leányainak első nővéreit 1927-ben telepítették le a Veszprém vármegeyei Külsővaton.

48. SNA PrJ 187. d. 650. f.

49. 1924: általános gimnázium, 1926: konviktus, 1928: rendház.

50. SNA PrJ 187. d. 607. f.

hívnak, néha kimondhatatlanul fáradtságos és kínos nekem ez a nyilvános szereplés és mégis, nem bírom lemondani a meghívást. Nem tudom, hogy Méltóságod nem ítél-e el ezért, de Isten látja a lelkemet, hogy nem luxusból, kedvtöltésből csinálom, hisz az idegzetem nincs vasból és bizony nem is tudom[,] bírom-e még sokáig. De hiszen mink másokért élni rendeltettünk! Méltóságod atyai fejét sem a saját személyéért való gond és verejtékezés öszítette meg, hanem az, hogy mindenkinek mindene akart lenni.”⁵¹

Takács Menyhért válasza erre: „Ami a Te poétai fellépésedet illeti a különböző városok magyar kultúregyesületeiben, az magában véve szép és nemes dolog, mint egész költői működésed, de félni lehet, hogy a politikai hatóságok nem nézik azt jó szemmel, vagy félreértik tiszteletreméltó intenciódat és kellemetlenséget okoznak neked is, a rendnek is. Igyekezzél azért ezeket a föllépéseidet a minimumra szállítani s a meghívások elől – ha csak lehet – kitérni.

Isten-adta művészi ihletteddel, termékenységeddel, eszmegazdagságoddal, keresztényszereteteddel, előadásod szókimondásával és egész vers-technikáddal már eddig is irodalomtörténeti jelentőségűre emelkedtél. Áldjon meg a jó Isten hosszú élettel, hogy neveddel és alkotásaiddal rendednek is dicsőségre szolgálj!”⁵²

1926

Minthogy a prépost-prelátus Mécs Lászlóhoz intézett korábbi kérései eredménytelennek bizonyultak, a finom óva intést a határozottabb figyelmeztetés váltotta fel, igaz, „Bizalmas!” és „Kedves Öcsém!” megszólítással: „Szükségesnek tartom figyelmedet föl-hívni arra, hogy rendünk tagjai – Statutumaink értelmében – a rend kebelén kívül való nyilvános szereplésre csak előzetes préposti engedély alapján vállalkozhatnak. Ily engedélyt közvetlenül magadnak kell kérned és nem a ker. szoc. párt főtitkáranak⁵³ közbenjárását igénybe vened, akit egyházfegyelmi okokból semmiképp sem ismerhetek el illetékesnek arra, hogy számodra engedélyt eszközöljön ki, vagy helyettest kérjen.

Ha külföldi szereplésről van szó, az esetben az itteni illetékes politikai főhatóságnak is be kell jelenteni a dolgot, nehogy annak elmulasztása miatt akár a rendre, akár reád kellemetlenség háruljon.

Ami egyébként költői működésed érdemét illeti, azt állandóan a legmelegebb elismeréssel kísérem.”⁵⁴

Április 4-én a Szent István Társulat hetilapja, az *Élet* Csiszár Béla Mécs Lászlóval készült interjút⁵⁵ közölte. Erre mint hiteles életrajzi forrásra több tanulmányban hivatkoztak és hivatkoznak napjainkban is.⁵⁶ Csakhogy mit kért számon Mécs pár nappal később, a „Kedves Barátom!”-nak nevezett szerzőn: „Nagyon köszönöm [...] meleg hangú írásodat az Életben. Engedd meg, hogy össze szidjalak azért, mert nem jelezted

51. Mécs 1925, 47., 48. f.

52. SNA Prj 188. d. 80. f. Takács Menyhért Mártoncsik Lászlóhoz. Jászóvár, 1925. február 6.

53. A csehszlovák Országos Keresztényszocialista Párt országos főtitkára ekkor Böhm Rudolf.

54. SNA Prj 189. d. 92. f. Takács Menyhért Mécs Lászlóhoz. Jászóvár, 1926. március 23.

55. „Szivekbe rózsát oltok”: *Beszélgetés Mécs Lászlóval*. 134–136. p.

56. Többek között Rónay László és Bárczy Zsófia.

mindenütt azt, amit mondanivalómban a szívedből »egészítettél« ki, hogy kerekesebb legyen; nyilatkozatom egyes helyeken igazán dicsekvésnek látszik, amit sohase szoktam, csak néha nővéreim és anyám előtt s azt is csak azért, mert tudom, hogy nagy örömet okozok nekik.” Ugyanebben a levélben tárja fel a költő örökifjú énjét: „Szeretek diákosan elbújni [Budapesten], lézengeni az emberáradatban, gyerekesen végig kóstolni a vurstli, angolpark gyerekségeit, szóval kószálni a lopott pillanatok parkjában, jelentéktelen, de emberi dolgokkal színezní a lelket, lesni az ember arcot ezer apró öröm és szenvedés tükrében.” Alkotói műhelytitkot is felfed: „Itt küldöm neked emlékül egy »eredeti« kéziratomat, ha szereted az ilyesmit (t. i. az eredetit mindég elégetem lemásolás után).”⁵⁷

A június 4-ei rendnagyi gyűlésen megállapították: a rend anyagi helyzete a lehető legrosszabb. A csehszlovák állam hektár- és trágyaadó címén százezreket követel tőlük, noha maga az állam tartozik a rendnek a nagykaposi birtok kisajátítási árának 30%-ával, az egész magasrévi és zsupapáti birtok árával, a kassai gimnázium bérletével, több mint 60 000 cseh korona adótöbblettel és kb. 700 000 koronajáradékkal mint kamattal. A további birtokkisajátításokat tekintve már jobbak a kilátások. A szlovák néppárti képviselők és a szenátorok klubja pedig programjukba veszik a kassai és roznyói gimnázium visszaállítását.⁵⁸

1929

„Az erdélyi francziskánusok és minoriták Majláth [Gusztáv] püspök úr vezetése alatt zárandoklatot szerveznek Rómába. Engem meghívtak, hogy legyek a zárandokok egyik lelkiatyja. [...] Mély tisztelettel kérem Méltóságodat, kegyeskedjék engem erre a zárandokútra elengedni s arra az időre a plébániára egy helyettest disponálni. Ismerem Méltóságod atyai aggodalmát híveimet illetőleg, hogy szaválásaim (magyar apostolkodásom) következtében, nem éri-e lelki defektus a hitközséget. Szabad legyen dicsekednem azzal, hogy jóllehet Méltóságod bennem ilyen gyarló embert küldött ide pasztorálni, a Szentlélek Úristen gyengeségeimet befedezte segítségével s esperes urunk bizonyíthatná, hogy lélekben előbbre vagyunk, én is[,] híveim is, mint mikor ide kerültem. Bizonyára előbbre is lehetnénk, de nem vagyok felelős azért, hogy életem így alakult. Nem kívántam, nem akartam. Talán csak az tudná megérteni, aki fel tudná érni ésszel egész magyar és emberi sorstragédiánkat.

Mondom, a hívek lelke lágyabb. Erre nézve szabad legyen felhoznom azt, hogy most szó nélkül szavazták meg azt, hogy saját zsebükből új iskolát fognak építeni a második tanerő számára. Mikor idekerültem, még szuronnal sem lehetett volna velük ilyet meg-tétetni. Pedig eddig harangokat vettünk, orgonát csináltattunk, a templomot gyönyörű freskókkal kifestettük stb. Örülnék, ha ezekkel sikerülne megnyugtatnom Méltóságodat. Igaz, sokat voltam távol hazulról, de ezek a szereplések fárasztó strapa-utak, Méltóságos Uram. Tizedik éve vagyok itt, de még igazi pihentető szabadságon nem voltam. Ideg-életem nagy kríziseken megy keresztül. Úgy érzem, hogy ez a római út üdítőleg hatna testemre-lelkemre, ha Méltóságod atyai jósága elengedne engem. S ha eluta-

57. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (OSZK), Levelestár. Nagykapos, 1926. április 16.

58. SNA PrJ 189. d. 203. f.

zásomat Méltóságod is jónak látná, akkor kérem kegyes engedelmét, hogy a kéthetes zarándoklaton túl még egy hónapot tölthessek a napfényes Délen abban az őszi időben, mely legjobban szokta idegeimet megviselni. Gerevich Tibor⁵⁹ (a Collegium Hungaricum igazgatója Rómában) meghívott, hogy ingyen kapnék lakást és jutányosan kosztot, ha meglátogatnám. Édes Anyám is készülődik e zarándoklatra, de csak akkor persee, ha én is elmegyek. (A zarándoklat indul szept. 27-én.)⁶⁰

Augusztus 30-án a nyugállományba vonuló Farkas Róbert (1856–1933), királyhelmei plébános utódjával Takács Menyhért Mártoncsik (Mécs) Lászlót jelöli ki, aki mihelyt visszatér római zarándokútjáról (október közepén), el is foglalja a plébániát.⁶¹ Végül Mécs csak november 14-étől tudta betölteni új állását.

Október közepére Takács Menyhért a rend magyar honosságú jászóvári hittudományi főiskolai papnövendékeit (tanáraikkal együtt) is kénytelen lett Gödöllőre áttelepíteni.

1932

„Az Isten játszik c. versemre vonatkozólag a névtelen levéllel kapcsolatban, Méltóságod megnyugtatóására a következőket bátorkodom elmondani. Ezt a verset szavaltam mostanában a Dunántulon és Szegeden tiszta katolikus tömegek előtt. Három püspök halotta: Virág [Ferenc] pécsi, Shvoy [Lajos] székesfehérvári és Glattfelder [Gyula] szegedi⁶² püspök. Mind a hárommal személyesen is beszéltem, mindháromnak ez a versem tetszett legjobban repertoáromban. Virág püspök úrtól (nála ebédeltem) meg is kérdeztem[,] nem erősek-e a kitételek, mert Isten ments, hogy valakit megbotránkoztassak. Ő nem kifogásolt egy sort sem, tudta, mért vannak az erősebb kérdések. A szenvedő, lázadó ember kérdez a versben – s a végén bebizonyíttatik neki, hogy hiába magyarázza Isten neki terveit, »játékait«[,] mint én kanárimnak vagy kutyámnak, nem értheti meg, mert számár. A vers ezt az örök emberi tragikumot jelzi. – Méltóságod atyai jóindulatát ez ügyben szívből köszönöm.»⁶³

1933

Ez év nyarán Takács Menyhért, súlyos szívbetegsége miatt, visszavonult a rend vezetésétől. November 29-én hunyt el Budapesten, a Norbertinumban. Az Apostoli Szentszék nem töltötte be a préposti széket. Mindhárom (jászóvári, nagyváradi, gödöllői) tagozat élére – apostoli kormányzói minőségben – Hubertus Noots apátot, generális prokurátort rendelte ki, aki egyben apostoli vizitátor is volt. Noots az új tagozatok végleges önállósítására kormányzói vikáriusokat nevezett ki;⁶⁴ távollétében ők látták el a vezetői feladatokat.

59. Gerevich Tibor (1882–1954) művészettörténész a kassai premontrei gimnázium diákja volt.

60. SNA Prj 192. d. 274. f. Mécs László Takács Menyhérthez. Nagykapos, 1929. augusztus 25.

61. Uo. 280. f.

62. Hivatalosan csanádi megyés püspök, Szeged székhellyel.

63. SNA Prj 193. d. 60. f. Mécs László Takács Menyhérthez. Királyhelme, 1932. március 1.

64. Jászóvárra Novotny Alfonzot.

1934

„Leleszi rendházunkat feloszlatták⁶⁵ s az utolsó házfőnök, Szabó Adorján, volt irodalomtanárom, majd 3 hónapig tartó tanárságom alatt direktorom Kassán, itt meg atyai barátom és állandó helyettesem Kassára utazott nyugdíj állományba. [...] Tót vezetőség jutott uralomra központunkban Jászón s mindenkit leszerelnek, aki magyar tömegekkel szabadon érintkezett. Már csak magam vagyok hátra. Egyelőre már ezzel is megbénítanak kissé, mert helyettes hiányában alig mehetek majd a kultúrmisszióvá vált szavaló körutakra. [...] Lassacskán leépítem a szavalásokat, – bár jelenleg nagyon nehéz, mert vagy 45 városban várnak elodázott ígéreteim alapján. Sajnos, most már 95%-ban csak pénzszerzés céljából hívnak: magyar énekkarok felsegélyezésére, menzák javára, templomok javára stb. stb. Ez is egy diagnózisa a magyar nyomorúságnak, különösen a kisebbségi életben, – de az anyaországban is!”⁶⁶

1935

Április 12-én Kovács Lajos perjel, a prépostság magyarországi (gödöllői) tagozatának apostoli vikáriusa Mécs László öccse érdekében ragadott tollat: a budapesti Szent László Kórház által meghirdetett belgyógyász főorvosi állásra pályázó dr. Mártoncsik Imre támogatását kérte a volt nagyváradai premontrei diáktól, dr. Ritoók Zsigmondtól.⁶⁷

24-én Kovács Lajos a premontrei öregdiákok szövetségének vezetőjeként arról értesíti az egykori nagyváradai premontrei diák Kállay Tibort,⁶⁸ hogy egyesületük ismét jótékonyági hangversenyt szervez a Zeneakadémián, a leendő gödöllői premontrei templom javára,⁶⁹ amelyen Mécs László is részt vesz.⁷⁰

Október 15-én kelt levelében Mécs László napirendjét árulja el: „Többször fölveti a kérdést, hogy hol lehetek most. Csütörtök-péntek-szombat hittan tanítás Helmeceen és a három szomszéd faluban. Vasárnap 8 kor misézem, 10 kor prédikálok, utána megint misézem. Vasárnap d. u. litánia, utána katolikus kör, vagy kongregáció, rendesen megint beszélni kell. Hétfő-kedd-szerda: szabad. De ez nálam nagyon viszonylagos. Hétfő és szerda pl[.] a vadásznappom. De az élet olyan[,] mint a mese: minden fél percben meglepetés éri az embert: egy vendég, egy ihletett pillanat, egy fogoly csapat, egy szegény ember ügye stb. stb. Meg is akarom írni, hogy csupa friss meglepetés[,] »csoda« az élet, az életem. Ha megírom, az lesz a címe: A mesebeli ember. – Ma pl[.] az a meglepetés ért, hogy csak három látogatóm volt s azt leszámítva folyton gyártom a leveleket. – Általában meg úgy élek, hogy a lelki és testi fegyelem meglegyen, a fegyelem és a kegyelem együtt jár, a kegyelemmel meg a vidámság, a vidámság pedig az igazi erő. Reggel ötkor

65. Értékes levéltárát 1935-ben Jászóváron helyezték biztonságba. A leleszi konvent szervezését Gerinczy Pál 1939-ben állította vissza.

66. OSZK, Levelestár. Mécs László Kállay Dalmához. Királyhelmece, 1934. május 23.

67. SNA Prj 196. d. 253. f. Ritoók Zsigmond (1870–1938) belgyógyász, főorvos, Ritoók Zsigmond (1929) klasszika-filológus nagyapja. 1933–1935 között a fővárosi kórházak központi igazgatója.

68. Kállay Tibor (1881–1964) 1921 és 1924 között pénzügyminiszter volt.

69. Rónay László tévesen gimnáziumot említ. Rónay 1997, 139. p.

70. SNA Prj 196. d. 284. f.

kelek, aztán elmélkedem, aztán 7 kor misézem. Utána meg jönnek a meglepetések. A vadászat segíti a test fegyelmét, helyre billenti az idegek romlását, amit az én kapkodó életem mellett nem lehetne elkerülni. Így megvan az egyensúly: testiek és lelkiek közt. Persze aztán van egyéb is: vendégjárás, vagy én vagyok vendégségben. – Újabbán sokféle hívnak prédikálni is városokba, nem is említve a Bodrogek köz búcsúit. Aztán az ember verset is ír. Bizony néha már csak reggel az ágyban írok, ha 3 kor ébrednek fel »véletlenül«. (Meglepetés.) Olvasni is keveset érek rá. [...] Párisból való elutazásom óta senkinek se írtam (!) oda így nem tudok semmit az újabb fordításokról. Képzeld el, hogy ha én rendes levelező volnék, most mennyi barátom volna ott! Így elhalványodik a szívárvány, mit felidéztem mások lelkén. Ez majdnem tragikus. A legtöbb ember, azok közül akik gyűlölnék (leginkább írók!!), válaszatlanul hagyott levelek miatt haragszik rám. – Viszont ha sok levelet írnék: igazán soha egy verset se írnék! Mi jobb?”⁷¹

1936

Párizs, Institute Catholique, december 12. A Magyar Tanulmányi Központ (MTK) és a Magyar Katolikus Misszió különleges kulturális eseményt rendezett. A célközönség a francia mellett a nemzetközi (magyar, olasz, lengyel, német) „egyetemi és művelt körök”. Prohászka Ottokár *Elmélkedések* című művének francia könyvbemutatóját (*Méditations pour L'Année liturgique I.* Ford. Genthon Mária és Bacsa Mária) tartották, tudományos Prohászka-émlékküléssel összekötve, Baudrillart bíboros, rektor védnökségével. Az erre szóló meghívó utolsó, negyedik oldalán, a főszerző Molnos (Müller) Lipót⁷² a Hankiss Jánossal közösen jegyzett műfordítás-antológiára⁷³ hívta fel a figyelmet. A kötetben szereplő 81 magyar költő közül név szerint kiemelte Mécs Lászlót, s előző évi párizsi szereplésének sikerére 12 francia lap elismerő kritikájának idézésével emlékeztetett.⁷⁴

A konferenciát követően kb. 150-200 főt az MTK-ban láttak vendégül, akiknek házi kiállításon mutatták be Prohászka Ottokár, Liszt Ferenc⁷⁵ és Mécs László dokumentált teljes életművét.

1937

Június 26-ai hatállyal megszüntették a jászóvári premontrei rend gödöllői tagozatát, s életre hívták az önálló gödöllői perjelséget⁷⁶ (hivatalos nevén: Jászóvári Premontrei Rend,

71. OSZK, Levelestár. Mécs László Kállay Dalmához.

72. Az MTK akkori vezetője.

73. *Anthologie de la poésie hongroise*. Paris, 1936.

74. Magyar Országos Levéltár (MOL) K636. fond 703. cs. 373., 374. f.

75. Az MTK június 9-én, Liszt Ferenc halálának 50. évfordulója tiszteletére a Sorbonne egyetem nagytermében hangversenyt rendezett.

76. Az önálló perjelség létesítése (az egyházmegyei határok ügyének megoldatlansága miatt) még 1936 közepén sem állt a magyar kormány érdekében, s csak a hágai nemzetközi bíróságon folyó egyházi birtokperек sejtethő befejeződése (1937) évében valósulhatott meg. MOL K305. 4. d. 2. f. Apor Gábor napi jelentése Kánya Kálmán külügyminiszternek Noots apát látogatásáról. Budapest, 1936. június 3.; illetve vö. a modus vivendi végrehajtásáról szóló bullát. AAS, 1937. 11. sz. szeptember 6., 366–369. p.

Gödöllő). Vezetője Gerinczy Pál kormányzó perjel⁷⁷ lett. A magyarországi szerzeteseket és birtokokat kánonjogilag elválasztották a csehszlovákiaiabeli jászóvári prépostságtól. Ugyanakkor Ebergényi Ambrus⁷⁸ mind a maga, mind jogutódai és a Csehszlovákiában levő premontrei kanonokrend nevében hivatalosan elismerte és kijelentette, hogy a trianoni békeszerződés következtében a jászói prépostságból kiszakított és Magyarországon letelepedett premontrei kanonokrendnek a trianoni békeszerződés által meghatározott magyar határokon belül fekvő ingatlanai, azoknak összes tartozékai és a rend ingóságai egyedül és kizárólag a Gödöllőn mint központban élő premontrei rend kizárólagos tulajdonát képezik, ezekre semmiféle jogot nem formálnak, s hozzájárulnak ezeknek a vagyontárgyaknak a gödöllői premontrei rendre való telekkönyvi átírásához.⁷⁹

Szeptemberben megnyílt Budafokon a rend újabb gimnáziuma.

1938

Mécs Lászlónak, második nyugat-európai diadalmenete előtt két hónappal, levélírára még maradt ideje: „A multkor⁸⁰ a gödöllői apát⁸¹ reggel 1/2 9 től gyúrt 1/2 1 ig, hogy menjek át,⁸² rendelkezésemre áll minden rendi állás, válogassak! (Úgy látszik a csehek az én jászói apátomon át megkörnyékezték a belga származású római generálist,⁸³ az meg valósággal parancsba adhatta a gödöllői apátnak[,] csábítson, mert ha erőszakkal tennének ki a csehek, abból a sajtóban botrány lehetne.) Megköszöntem s azt mondtam, hogy addig maradok[,] míg minden kötél el nem szakad –, de maradok.⁸⁴ Imre per sze nagyon szeretné, ha átmennék, de maradok.”⁸⁵

Az első bécsi döntést (november 2.) követően a magyar honvédség alakulatai 6-án vonultak be Királyhelmece. A Magyar Távirati Iroda (MTI) munkatársa a következőképpen tudósított az eseményről:

77. 1938. február 13-ától benediktált apát.

78. Ebergényi Ambrus (1895–1952) volt 1936-tól a jászói apát.

79. SNA PrJ 198. d. 667. f.

80. Vö. a következő esetet rímekben feldolgozó *Nem megyek Rodostóba* című versének keletkezési ideje: 1937. november 24.

81. A nevezett Gerinczy Pál ekkor még kormányzó perjel.

82. Magyarországra.

83. Az illető generális apát Hubertus Noots, a korábbi generális prokurátor.

84. Mécs László nem egyedül tartott ki. Rajta kívül a következő, az utókor számára „névtelen” premontrei rendtagok végezték elhivatottan kötelességüket ekkor a Felvidéken: Áldorfai Benedek (Kassa, Jászóvár), Anisich Oszkár (Kassa, Jászóvár), Filó Ede (Rozsnyó, Jászóvár), Froncz Sebestyén (Kassa), Gedeon Elek (Rozsnyó), Karsai Ervin (Kassa, Jászóvár), Kende Gyula (Lelesz, Jászóvár), Lágyi Kornél (Jászóvár), Lukovics Gellért (Nagykapos), Manczos Jusztin (Jászó), Mikolaicsik Sándor (Stósz), Orosz Marián (Jászóvár), Spilka Lőrinc (Jászóvár), Stefancsik Konrád (Rozsnyó, Kassa), Szabó Adorján (Kassa, Lelesz, Jászóvár), Szántó Fidé (Jászóvár, Kassa, Eperjes), Sziklai Sziárd (Felsőmecenéz, Jászóvár, Kassa), Vámos Elemér (Jászóvár, Kassa).

85. OSZK, Levelestár. Mécs László Kállay Dalmához. Királyhelmece, 1938. január. 17.

„Egy óra tájban érkeztek Királyhelmece az éljárőrök és utánuk a főcsapatok. [...] Közben odaérkezett a fogadtatás színhelyére Mécs László királyhelmecei plébános, az országos hírvű költő. A hangerősítő mikrofonja elé lépett és beszédet mondott.

– Ha én most verset tudnék írni – mondta egyebek között –, ezt a címet adnám a versnek: Szájkosár nélkül. Hosszú éveken át sokszor beszéltem sok ezer ember előtt[,] de mindig az volt az érzésem, mintha szájkosár volna rajtam. Most[,] amikor ez a pillanat bekövetkezett, mi az én kedves Virág[h] Béla református lelkész barátommal csak egymásra néztünk, egymás nyakába borultunk és a boldogságtól, az ámulattól nem is tudtunk sokáig magunkhoz térni, hogy íme végre szabadon, szájkosár nélkül beszélhetünk. Most utólag bevallhatom nektek, hogy miséim alkalmával titokban mindig így imádkoztam az Úrstenhez: »Uram[,] engedd meg, hogy újra együtt lehessen az egész magyar család.« Ezt akkor senki sem tudta rajtam kívül, senki sem tudta, hogy miséimet Nagymagyarország feltámadásáért mutattam be. [...] Oh Istenem, milyen szép, milyen nemes dolog magyarnak lenni, milyen jó, hogy mindenki örül annak, hogy magyar lehet. Tegnap egy haldokló öregasszonynak az utolsó kenetet adtam fel, aki csak arra kérte Istent, hogy még meghallhassa a bevonuló magyar csapatok lépteit. Isten megengedte, hogy ezt megérje. De nemcsak az öregekben, hanem a gyermekekben is: él a magyar hazafias érzés.

– Testvéreink, olyan örömnep ez, hogy itt nem is kellene most beszélni, hiszen beszélnek itt az arcok, a szemek, a szívek.

Mécs László ezután idézte Pál apostolt: aki engem megüt, az Krisztust üti meg! A magyar nemzet illetően sérthetetlen kincse a Szentkorona. Aki ez ellen vét, az egész nemzetet sérti meg vele. Amikor a nemzet szét volt szakítva, ez a titokzatos nemzettest akkor is élt és akkor is érezte hovátartozandóságát.

A szónok ezután idézi a bibliai esetet a tékozló fiúról, aki vagyonának elherdálása után nyomorba jutott, a disznók vályújából volt kénytelen magát élelmezni és amikor hazament, atyja nem szidta, hanem megölelte, megcsókolta és lemosta róla a szennyet. Mi is – folytatta a szónok – az elnyomók moslékjára jutottunk, nemcsak testi, hanem lelki értelemben is, mert meg akarták mérgezni ifjúságunk lelkét.

A szenny és moslék eltávolítását várjuk a családtól, amelyhez visszatérhettünk. Öleljen, csókoljon, mosdasson meg minket a mi magyar hazánk.”⁸⁶

Rozsnyóról november 8-án távoztak a csehek, Kassára 10-én, Leleszre 16-án vonult be a magyar hadsereg. Rozsnyón 28-án kezdődött az oktatás a Magyar Királyi Állami Gimnáziumban, amely 1939. szeptember 2-ától újra a jászóváriaké. Kassán az addigi koedukált csehszlovák állami gimnázium 1938. november 23-ától magyar tannyelvű premontrei fiúgimnázium. Átmenetileg három középiskolát egyesített: 1. az állami „csehszlovák” tannyelvű reálgimnáziumot, 2. a csehszlovák állami magyar tannyelvű gimnáziumot, 3. a „csehszlovák” tannyelvű premontrei gimnáziumot.

86. MTI „Könyomatos” Hírek, 37. kiadás. 1938. november 6. 21 óra 50 perc; 38. kiadás. 22 óra.

1939

Január 16-án Hubertus Noots generális apát *Határozatban* hozta Gerinczy Pál tudomására XI. Pius pápa 1938. november 15-ei rendelkezéseit (Prot. No. 8471/1938): 1. az önálló gödöllői perjelség megszűnik, s a szerzetesek ismét a jászói apátsághoz térnek vissza; 2. az apáti tisztségbe Gerinczy Pál nevezendő ki. Ebergényi Ambrus apát kijelentett és elfogadott lemondásával Gerinczy Pál november 15-étől jászóvári prépostsági adminisztrátor.⁸⁷ Gerinczyt 1939. február 10-én nevezték ki jászóvári és leleszi préposttá.

Közben Mécs László is szervezkedik: „1. Az ujságokban olvastam, hogy Tóth Kamill Leleszre diszponáltad mint királyhelmecei kisegítő lelkészt. Az volna tiszteletteljes kérésem, hogy míg a királyhelmecei káplánügy gondolata kivihető lesz, inkább Mikolajcsik legyen az a »kisegítő lelkész«. Ismerem a nehézségeket. Tóth Kamill itt volt 3 hétig és egyszer se prédikált. Híveim jellemzéséből valahogy nem érez pasztorációs vagy más rátermettséget benne. Viszont Mikolajcsik igen használható, ha gyarlóságait lefokozza: tud és szeret prédikálni, (a kassai domonkosok sokszor hívták meg [...] prédikálni) tud szervezni egyesületeket, dalkört, zenekart. A helmecei Kath. Kör nagyobb arányú munkaprogramot dolgozott ki e téltre. Szerepel ebben egy dalkör is, amelyet meg kellene szervezni és vezetni. Mikolajcsik nagyon jó lenne erre, ha Méltóságod is jónak látná.

2. A magyar étellel kapcsolatban úgy alakult életem, hogy igen sokat kell szerepelnem különböző minőségben; a magyar ügyön az Isten dicsőségén kívül a fehér reverendának is tisztesség jut e megtisztelő szereplésekből. [...]

3. A fürdőszobámban szeptembertől májusig nem lehet fürödni, mert nincs benne kályha és az ablakráma elkorhadt. A pincémben ha eső van, bokáig áll a víz és a sok nyiroktól romlik a bor. [...]

4. Igen sok szereplésre kaptam megint meghívást, köztük a bécsi döntés évfordulójára a rádióban, melyet Jaross⁸⁸ miniszter rendeztet. Ezen meghívások egy részének úgy tudok eleget tenni, ha novemberben 3 hétre koncentrálok őket. Amennyiben Méltóságodnak nincs kifogása ellene, kegyeskedj nekem ehhez az engedélyt megadni s egy helyettest küldeni nov. 3-tól kezdődőleg.”⁸⁹

1940

Március 2-án Gasparik János battányi esperes,⁹⁰ a bodrogközi kerület papsága nevében, Mécs László képviselőházi jelöltségéhez kérte a préposti, illetve a „rendi és egy-

87. SNA PrJ 200. d. 95. f.

88. Jaross Andorra, a felvidéki ügyek tárca nélküli miniszterére utalt.

89. SNA PrJ 199. d. 268., 269. f. Mécs László Gerinczy Pálhoz. Királyhelmecei, 1939. október 2.

90. Az Egyesült Magyar Párt helyi elnöke (1936–1938).

házhatalossági jóváhagyást”.⁹¹ A jelenlegi képviselő, Virágh Béla⁹² királyhelmei református lelkész ellen akarták indítani az aktuális felvidéki és kárpátaljai választásokon:⁹³ „A siker reményével csak úgy vehetjük fel a harcot, ha oly nagy tekintélyű és nagy népszerűségű egyént állítunk vele szembe, mint Mécs László. Meg vagyunk róla győződve, hogy nagy tehetsége, szociális gondolkodása által hasznos munkát fejthetne ki a parlamentben, szeretetreméltó modorával sok barátot szerezne a rendnek és általában a kath. gondolatnak. Mint politikus is díszére válnék a rendnek és az egyháznak.”⁹⁴

A konventi subprior válasza erre a(z akkor épp beteg) prépost megbízásából, március 7-én: „Prelátus urunk Óméltósága [...] a mai viszonyok között nem látja célszerűnek, hogy Mécs László a napi politika nyilvános küzdőterére kiálljon. Úgy véli, hogy a politikai szereplés nem válnék előnyére az ő ma már világszerte elismert hírnevének és azoknak a nagy erkölcsi értékeknek, melyek a krisztusi eszmék hirdetése révén költészetéhez fűződnek. A politika nem mindég lovagias viaskodásai közben könnyelműen fröccsenhetnek sarat a legtisztább és legnemesebb egyéniségek köntösére is a gyűlölködő lelkek. Hagyjuk meg Mécs Lászlót azon az eszményi magaslaton, ahova őt kifogástalan papi élete, szeretetre méltó tulajdonságai és szépségekben gazdag költészete emelte. Onnan szélesebb körben hódíthatja meg a lelkeket, mintha a még oly helyes irányú politikai törekvések vonnának akadályokat közte és a közönség között.”⁹⁵

Április 24-én Gerinczy Pál Mécs Lászlót a Préposti Tanács tagjává, azaz rendnaggyá nevezte ki a prépostság „javát szolgáló áldásos lelkipásztori működésének és országvilág előtt példát adó szerzetes-papi egyéniségének elismeréseként”.⁹⁶

A második bécsi döntést (augusztus 30.) követően az önálló nagyváradi perjelség megszűnt, s Gerinczy Pál szeptember 27-étől várადhegyfoki prépost is. A nagyváradi premontrai gimnázium október 17-én nyílt meg újra.

November 4-én Mécs László kilencedik kötetének elkészültéről számolt be rendfőnökének: „Isten segítségével összeállítottam a kilencedik verskötetemet Forgószín pad⁹⁷ címen. [...] Megkértem kicsit a nyomda és a rendi cenzúra szempontjából. A köte-

91. A katolikus egyház papjainak országgyűlési összeférhetetlenségét a CIC 139. kánonjának 4. §-a szabályozta. Ennek értelmében Magyarországon, ahol nem állt fenn pápai tilalom a papok törvényhozói tevékenységével kapcsolatban, az alsópapságnak képviselő-választáson való indulása előtt közvetlen felettesétől, valamint a választás helye szerint illetékes egyházi hatóságtól (rendszerint a püspöktől) kellett engedélyt kérnie. A Szent Kongregációs Tanács 1927. február 26-ai határozata (AAS, 1927. 4. sz. április 1., 138. p.) következtében a püspök köteles lett a politikai élettől eltiltani azt az egyházi férfit, aki ilyen irányú tevékenysége közben figyelmen kívül hagyta a Szentszék utasításait, illetve köteles és jogosult volt megbüntetni, amennyiben megszegte a Szentszék parancsát.

92. Pozsonyi tartománygyűlési képviselő (1935–1938), az Egyesült Magyar Párt járási elnöke (1936–1938), a Pozsonyban 1938. október 7-én megalakult Magyar Nemzeti Tanács tagja. 1939 novemberétől az Országgyűlés meghívott képviselője.

93. A választásokat végül nem tartották meg, s az eddigi meghívott képviselők mandátumát hosszabbították meg. *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1940. április 22. 1. p.

94. SNA Prj 201. d. 145. f.

95. Uo. 144. f.

96. Uo. 320. f.

97. Athenaeum [1940].

tet cenzori szemmel átnézte Vidákovics⁹⁸ prokurátor s mikor visszaadta öcsémnek, az rögtön beadta a nyomdának, hogy a karácsonyi könyvpiacra kijöhessen. Vidákovics barátilag pár kisebb dolog javítását ajánlotta, de nem dogmatikai vagy morális szempontból, amint látom, hanem csak illemtani téren, ne legyen belőle esetleg akaratlanul scandalum pusillorum pl.: »kegyelmes tőkje hízik az indának«, – ez van egy kertről szóló strófában, ez szerinte megbotránkozásra adhat alkalmat. Mivel a kötet már nyomdában van, ebben a pillanatban nem tudom kijavítani, de mikor Semetkayhoz⁹⁹ küldik korrektúrára, akkor fogom a kérdéses pár sort megkefélni.

Méltóságodtól a következőket kérem:

1. Légy szíves megadni az engedélyt a kötet kinyomatására.

2. Légy szíves Vidákovicsot e kötet rendi cenzúrálásával hivatalosan megbízni s felhatalmazni, hogy az ajánlott simítások eszközlése után adja ki a hivatalos rendi imprimáturt. A hivatalos imprimáturt elteszem, de nem nyomatom a kötetre, mert a profán tömeg előtt a versek olyanokként tűnnének fel, mint valami zártkörű, egyházi használatra szánt dolgok »Catholica non leguntur.«¹⁰⁰

A következő (háborús) esztendőik nem csak Magyarország számára lettek sorsfordítóak; Mécs László életében is megszűnt a maga szabta szigorú önfegyelem és kegyelem. De ez már egy másik történet...¹⁰¹

ANNA KARA

To your homeland with(out) fail/ Be faithful?! László Mécs, the Canon of Premontre in Jászóvár

To serve as a living conscience, to travel as Jason „to a mysterious land in the sea of suffering”, thus booking the passport to heaven – this was the creed of László Mécs, the priest poet. Or was it not? How might he, during his endless roams, imagine or want (did he want it at all?) to reconcile his lyrical self as „the trumpet of God’s word” and the related designated role of „the countryless hobo of the worldroads” with his obligations as a premonstratensian monk? There is another question: was the calvary of the members of the Canon Order marginalized and deprived of its centre, monastic quarters, estates and schools as the result of Trianon intertwined with or separated from the poet’s life in Slovakia? And what about the individual (the performer poet) and the interests of the Order – they have never been in conflict? The documents answer these questions. They were written between 1918 and 1940 and originate from the yet undisclosed materials of the Slovak National Archives in Bratislava treasured mainly in the deposit of Canon Order of Premontre at Jászóvár.

98. Vidákovich Aladár (1892–1961) 1937-től volt apostoli szentszéki prokurátor generális.

99. Semetkay József Mécs László gimnáziumi osztálytársa, barátja, művei kötet szerkesztője.

100. SNA PrJ 201. d. 258. f.

101. Lásd Kara Anna: „Mélyül a vándor lábnyma.” Epizódok Mécs László életéből. 1941–1944. *Vigilia*, 2011. 8. sz. 626–630. p.